

› Beweging & sociaal contact

Essentiële behoefte voor ieder paard

Na een zomer vol dagen op het gras, is met het intreden van de herfst voor veel paarden het weideseizoen ten einde. Maar ook in deze periode is het essentieel dat paarden niet alleen dagelijks voldoende vrije beweging blijven houden, maar ook altijd de mogelijkheid tot sociaal contact hebben. Uitgangspunt hierbij: denk als een paard, niet voor een paard.

Tekst: CHARLOTTE DEKKER & BIT MAGAZINE — Beeld: ARND BRONKHORST

In zijn natuurlijke leefomgeving legt een paard in kuddeverband dagelijks vele kilometers af op zoek naar voldoende voedsel en drinkwater. Onze gedomesticeerde paarden hebben een heel ander leven: ze hoeven zich geen zorgen te maken dat ze op het menu komen te staan van een hongerige wolf, hebben doorgaans goede beschutting tegen gure weersomstandigheden en hebben dagelijks eenvoudig toegang tot eten. Keerzijde is dat ze in hun beweging en sociaal contact ook afhankelijk zijn van ons als paardenhouder. En daarmee is het aan ons om te zorgen dat we voldoen aan hun essentiële behoeftes.

Fysiek en mentaal in orde

Vanuit het oogpunt van paardenwelzijn is te weinig bewegen en te weinig sociaal contact toch relatief vaak een probleem, en dat is uiteraard onwenselijk. Hoe essentieel sociaal contact is voor een paard, weet dr. Machteld van Dierendonck als geen ander. Zij werkt de laatste 15-20 jaar als gedragsbioloog/klinisch diergedragstherapeut en dierwelzijnsspecialist bij de Faculteiten Diergeneeskunde van Utrecht, Gent en Antwerpen. Sinds 1992 behandelt ze paarden met gedragsproblemen (onder andere op de Utrechtse gedragspoli paard), waarbij ze werkt op basis van wetenschappelijk onderzoek, gebaseerd op fundamentele kennis over de interactie tussen

hersenen, stress en gedrag met de gevolgen voor gedrag en welzijn. “Een paard moet dagelijks vrij kunnen bewegen en 24/7, minimaal visueel, contact kunnen hebben met soortgenoten om te zorgen dat hij fysiek en mentaal in orde blijft. Paarden zijn ‘gemaakt’ om de hele dag door te eten – ze hebben geen galblaas, dus moeten ze wel semipermanent kunnen eten – te bewegen en zich veilig te voelen door sociale aanwezigheid van andere paarden.”

Biologische noodzaak

Die behoefte aan sociaal contact is geen idee van welzijns-goeroes, maar heeft een duidelijke neurobiologische achtergrond: er zijn gedragingen die onvervangbaar zijn en noodzakelijk om te overleven en dus gegarandeerd uitgevoerd moeten worden. Van Dierendonck licht toe: “Voorbeelden zijn lichaamsverzorging, voedsel zoeken of sociaal zijn: steeds herhalen heeft effect. Als mens moet je meerdere keren per week onder de douche, anders heeft het geen zin; als paard moet je sociale contacten onderhouden anders moet je steeds opletten – kan je niet eten en heb je geen verdediging – als er gevaar aankomt. Om er nu voor te zorgen dat een dier deze onvervangbare gedragingen wel steeds uitvoert zijn deze gedragingen verankerd in het brein: de uitvoering ervan levert een lekker gevoel op, doordat er opiaten worden vrijgesteld in het beloningscentrum van het brein. Het is ook niet voor niets dat sociaal gedrag ook wel een natuurlijke verslaving genoemd wordt. En deze breinstructuren hebben alle zoogdieren. Dus selectieve fokkerij kan dat niet eruit fokken. Lichaamsverzorging, voedsel zoeken en sociaal gedrag zijn een biologische noodzaak, vergelijk dit maar met mijn eerdere

Sociaal gedrag is voor een paard een biologische noodzaak. "Als een paard dit soort gedragingen niet kan uitvoeren, omdat de huisvesting dat verhindert, dan zoeken ze een alternatief om het toch uit te voeren. En dat noemen wij heel vaak 'abnormaal gedrag', maar eigenlijk is het dus normaal gedrag in een abnormale omgeving!"

opmerking over de afwezigheid van een galblaas, waardoor beweging essentieel is. Wij moeten ons aanpassen aan het paard, de paarden kunnen zich op deze vlakken niet aanpassen aan ons. Sterker nog: als een paard dit soort gedragingen niet kan uitvoeren, omdat de huisvesting dat verhindert, dan zoeken ze een alternatief om het toch uit te voeren. En dat noemen wij heel vaak 'abnormaal gedrag', maar eigenlijk is het dus normaal gedrag in een abnormale omgeving!" Het natuurlijke ritme van een paard bestaat uit twee à drie uurtjes eten en dan een uurtje rusten, en dat 24 uur per dag. "Als wij dat terugbrengen tot twee maaltijden en een uurtje rijden per dag en misschien nog een half uur in de stapmolen, dan is dat niet goed voor het paard, zo wijst onderzoek uit."

Gefrustreerd

Gebrek aan beweging en sociaal contact kan vervelende gevolgen hebben voor de gemoedstoestand en gezondheid van een paard: het wordt daar gefrustreerd van. Een paard kan (erg) gespannen raken, hyperactief, stereotypieën gaan vertonen of moeilijker te rijden zijn (een gevaar voor de veiligheid). Of hij kan juist veel te 'rustig' worden (depressief volgens sommige onderzoekers). Ook wordt het paard fysiek zwakker. Want als hij de hele dag in een box staat en bij wijze van spreken alleen een pasje naar links en rechts kan doen en als enige beweging een uurtje gereden wordt op een vlakke bodem, worden het kraakbeent, de pezen en spieren niet voldoende gestimuleerd en sterker gemaakt. Machteld van Dierendonck licht toe: "Het is net als bij mensen: niemand

wordt sterker van niks doen. Elke dag vrij bewegen op een ongelijke bodem stimuleert al die weefsels. Ook de spijsvertering van het paard wordt gestimuleerd door beweging."

Win-Winsituatie

Hoewel het bewustzijn omtrent paardenwelzijn groeit, zijn er toch nog paarden die niet dagelijks voldoende vrije beweging krijgen. Vaak worden daar allerlei argumenten voor gegeven: te weinig ruimte, te weinig tijd of een ongeschikte bodemgesteldheid, zeker 's winters. "Een reden die ook vaak wordt gegeven, is dat iemand zijn paard niet buiten wil zetten, omdat hij dan gekke capriolen uithaalt en mogelijk een blessure oploopt. Dat klopt, maar dat doet hij alleen als hij die vrije beweging mist. Dieren die verhinderd worden om iets te doen wat noodzakelijk voor ze is, gaan het 'inhalen' als ze de kans krijgen, dat heet een reboundeffect. Dat gek doen geeft dus aan dat ze er juist heel erg behoefte aan hebben. De kans op blessures wordt veel kleiner als je het paard gewoon elke dag een paar uur buiten zet. Dan doet hij niet gek en wordt zijn fysieke gesteldheid beter. Daarnaast heeft onderzoek aangetoond dat het ook nog eens goedkoper – lagere dierenartskosten – en veiliger – minder frustratie – wordt. Een win-winsituatie dus."

Keurmerk Paard & Welzijn

De praktijk is echter dat de meeste paardenhouders niet de mogelijkheid hebben om hun paarden 24/7 in de wei of paddock zetten. Dat heeft onder meer te maken met de bodemgesteldheid in ons land: met de regen die momenteel valt verandert iedere weide al snel in een modderpoel. Naast de kapotte grasmat en het risico op blessures, heeft de paardenhouder ook nog te maken met de (on)mogelijkheden om de paarden beschutting en een droge plek te bieden om te kunnen staan en liggen. Dat is nog niet zo makkelijk te realiseren. Machteld van Dierendonck ziet dat niet als belemmering om het paard toch zijn essentiële behoeftes te bieden: “Wat mij betreft hoef je paarden niet perse zo ‘natuurlijk’ mogelijk te houden, maar moeten we vooral rekening houden dat ze al die essentiële behoeftes kunnen uitvoeren wanneer zij dat willen. Een paard moet elke dag ruim voldoende tijd vrij kunnen bewegen en daarbij contact hebben met soortgenoten. Hoeveel of hoelang dat precies moet, is lastig te zeggen. Er zijn geen onderzoeken die zeggen: drie uur en drie kwartier vrije beweging per dag is te weinig, maar vier uur is goed. Bovendien, het gaat niet alleen om de beweging, maar ook om de voeding en het sociale contact. In het Keurmerk Paard en Welzijn is er geprobeerd om daaraan op een pragmatische manier invulling te geven. Daar is voor het instap KPW de (compromis)richtlijn uitgekomen van minimaal zes dagen per week minimaal dertig minuten vrije beweging voor alle paarden, tenzij er een gedocumenteerde medische reden is. Voor mij is dit eigenlijk veel te weinig, maar ik zie wel in dat we zo helpen mensen te overtuigen om paarden die helemaal geen vrije beweging krijgen toch een half uur per dag vrij te laten. Ik heb al aangegeven dat, wat mij betreft, in de nabije toekomst deze minimum tijd in stappen langer wordt. Voor KPW+ moeten de paarden in de zomer minimaal vier uur vrije beweging per dag krijgen en in de winter minimaal twee uur. Waarom in de winter minder? Omdat het dan korter licht is en mensen graag willen zien wat hun paarden doen in de wei of paddock. Ook qua bodemgesteldheid kan het ‘s winters lastiger zijn. Als het langer dan vier uur is, moet er ook weer rekening worden gehouden met de voeding. Zet een paard ook niet alleen, zonder zicht op een ander paard, dat heeft weinig zin. Altijd contact kunnen hebben met andere paarden is heel belangrijk. Nee, dat gaat helaas niet altijd goed in een groep, zeker op stallen met veel wisselende paarden. Dat begrijp ik helemaal, maar het kan ook met een of twee schrikdraadjes ertussen. Of maak stallen met individuele paddocks eraan vast, zodat het paard kan kiezen of hij buiten of binnen staat. Bij voorkeur dan wel naast paarden die hij leuk vindt. Er zijn allerlei mogelijkheden. Maar wat mij betreft moeten alle paarden echt minimaal zes dagen per week een minimum aantal uren vrije beweging krijgen met zicht op een ander paard.”

Vrijwillig

Het KPW is vrijwillig, persoonlijk zou Machteld van Dierendonck graag zien dat je in Nederland alleen paarden mag houden als je een certificaat hebt gehaald, of je nu particulier bent of een bedrijf hebt. “Mensen kunnen dan niet meer zeggen dat ze niet op de hoogte waren van hoe ze een paard moeten houden. Voor mensen die al dertig jaar paarden houden, zou een de-facto systeem gemaakt kunnen worden. Het gaat bij zo’n certificering ook niet om mensen geld uit de zak te kloppen of politieagent te spelen; het gaat erom dat paarden het beter hebben qua welzijn, en dus ook de ruiter – want rijden op een blij en gezond paard is

Machteld van Dierendonck:
“Wat mij betreft moeten alle paarden minimaal zes dagen per week een minimum aantal uren vrije beweging krijgen met zicht op een ander paard.”

veiliger, geeft meer succes en minder dierenartskosten – en de stalhouder, want dan heb je minder ‘lastige’ paarden. Helaas kan tegenwoordig iedereen een paard houden, ook als je de omstandigheden zoals geld en ruimte ervoor niet hebt. Ik geef weleens als voorbeeld: ik zou zelf dolgraag een dolfijn houden en trainen, dat zijn fantastische beesten, maar iedereen snapt dat dat niet zomaar kan. Voor een paard is dat eigenlijk niet anders. Als je ergens woont waar je geen ruimte hebt om aan de essentiële behoeftes van je paard te voldoen, moet je jezelf afvragen of je jezelf wel gelukkig wilt maken ten koste van je paard. Zo zou ik me ook kunnen voorstellen dat de overheid geen paardenbedrijf meer toestaat als dit bedrijf niet de ruimte of mogelijkheid heeft of kan maken om alle paarden minimaal zes dagen per week twee uur per dag vrije beweging te geven. Dat is echter lastig en daarom is er bij het KPW met een half uur per dag begonnen, want dan kun je als bezorgde eigenaar eventueel gewoon bij je paard gaan zitten. En we moeten met zijn allen ons hard maken dat alle paarden 24/7 de mogelijkheid moeten kunnen hebben een ander paard van redelijk nabij te zien.” ●